

Józef Wroceński

"Przegląd Prawa Wyznaniowego", t. 4
(2012), red. J. Krajczyński, Lublin
2012 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 56/1, 189-194

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Przegląd Prawa Wyznaniowego”, t. 4 (2012), red. J. Krajczyński, Lublin 2012, s. 410.

Z zadowoleniem należy przyjąć na rynku wydawniczym czwarty tom „Przeglądu Prawa Wyznaniowego”. Jest to owoc badań i pracy Autorów zajmujących się prawem wyznaniowym, jak również wysiłek całego Kolegium Redakcyjnego, na czele z Redaktorem Naczelnym, tegoż czasopisma. Recenzowana pozycja zawiera osiem działów tematycznych, podobnie jak w poprzednim tomie, które dotyczą: prowadzonych badań naukowych (artykuły), analizy aktualnych aktów prawnych (prawodawstwo), analizy orzecznictwa sądowego (orzecznictwo), opinii prawnych w bardziej skomplikowanych sprawach (opinie prawne), recenzji naukowych (recenzje), sprawozdań z odbytych konferencji naukowych (sprawozdania), aktualnej działalności Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego (kronika), wreszcie wykazu najnowszych pozycji naukowych z zakresu prawa wyznaniowego (bibliografia polskiego prawa wyznaniowego).

Jak wspomniano wyżej recenzowane dzieło rozpoczyna się od zamieszczenia w nim siedmiu artykułów naukowych, różnej treści, znanych i mniej znanych autorów. Opracowania dotyczą tak kwestii historycznych jak i aktualnych. Artykuły będące wynikiem przeprowadzonych badań naukowych stanowią chyba najbardziej wartościowy dział w recenzowanej publikacji. Warto może poświęcić im tutaj więcej miejsca i uwagi.

Jako pierwsze zostało zamieszczone opracowanie J. Nikolajewa zatytułowane: *Przywileje osób duchownych odbywających karę więzienia według Regulaminu Więziennego z 1931 r.* (s. 5-27). Opracowanie ma charakter historyczny. Autor poddał analizie regulamin więzienny z 1931 roku wydany na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości pod kątem ulg regulaminowych dla duchownych Kościoła katolickiego trzech obrządków odbywających karę pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, nazywając je, nie wiem czy słusznie, przywilejami. Zalicza do nich prawo do umieszczania w celach jednoosobowych, prawo do odprawiania Mszy św., prawo do oddzielenia od innych więźniów, prawo do posiadania własnej pościeli, ubrania i bielizny, prawo do żywienia się na własny koszt lub zakupu dodatkowej żywności, prawo do korzystania z brewiarza, ksiązek i pism religijnych, prawo do ograniczonej odpowiedzialności karno-dyscyplinarnej, prawo do pracy niewulnającej godności duchownego, wreszcie prawo do

specjalnego traktowania w czasie transportowania. Zdaniem Autora przywileje te wynikały z potrzeby okazania społecznego szacunku dla duchownych ze względu na ich specyficzną godność i stan. Zauważa też, że duchowni innych wyznań mieli prawo w tej samej sytuacji tylko do niektórych ulg regulaminowych, co stanowiło konsekwencję w ten sposób ułożonych stosunków między państwem a Kościołami i innymi związkami religijnymi w ówczesnej Polsce. Autor podkreśla, że oryginalność omawianych rozwiązań polegała na tym, że regulamin uwzględniał potrzebę odrębnego traktowania duchownych-więźniów, choć odbywanie kary więzienia przez nich było zjawiskiem marginalnym. W podsumowaniu Autor słusznie zauważa, że analizowany regulamin więzienny był aktem prawnym niemającym swojego odpowiednika w dzisiejszych regulacjach prawnych.

Kolejne opracowanie autorstwa T. J. Zielińskiego nosi tytuł: *Ustawodawstwo II Rzeczypospolitej wymierzone w wyznawców judaizmu*, (s. 29-49) również ma charakter historyczny. Autor poddał analizie politykę wyznaniową II Rzeczypospolitej względem wyznawców religii żydowskiej dopatrując się w niej ustawodawstwa wymierzonego w wyznawców judaizmu. Chociaż przywołuje postanowienie art. 115 Konstytucji z 1921 roku na mocy, którego inne religie, w tym wspólnota żydowska, otrzymały gwarancje swobodnej działalności i autonomii wewnętrznej to jednak ma pretensje, że państwo faworyzowało Kościół katolicki i z tego powodu inne religie doznawały znaczących ograniczeń. Autor w swoim opracowaniu odzwierciedla argumentację przeciwników Konkordatu z 1993 roku i powiela pogląd, że dzięki Konkordatowi pozycja Kościoła katolickiego stanowi zagrożenie dla innych wyznań i wprowadza dysproporcje w polityce wyznaniowej państwa polskiego. Ograniczenie wolności sumienia i wyznania żydów, zdaniem Autora powodowały regulacje dotyczące przymusowej przynależności wyznawców judaizmu do gmin, odpoczynku niedzielnego, uboju rytualnego, wytwarzania i handlu dewocjonaliami. Sporo miejsca poświęca okolicznościom tworzenia przepisów dotyczących uboju rytualnego. Ta kwestia budzi również obecnie wiele kontrowersji i nikt nie twierdzi, że przeciwnicy uboju rytualnego, z powodu swoich poglądów, chcą kogoś prześladować.

Z kolei A. Szymański w swoim opracowaniu pt. *Działalność Wydziału do spraw Wyznań w Opolu w latach 1958-1989 w świetle dokumentów Archiwum Państwowego w Opolu* (s. 51-66) przedstawia działalność wydziału do spraw wyznań. W zakres działania tego urzędu wchodziły sprawy stosunku państwa

do wyznań. Jak wykazała praktyka zajmował się on nadzorowaniem i kontrolą działalności kościołów i związków wyznaniowych, zwłaszcza Kościoła rzymskokatolickiego. Ten nadzór działalności Kościoła katolickiego wielokrotnie przeradzał się w represje w pełnym tego słowa znaczeniu. Zdaniem Autora inwigilacja niekatolickich kościołów i związków wyznaniowych była mniej represyjna z powodu znacznie większej chęci współpracy z reżimem komunistycznym, prezentowanej przez przedstawicieli wyznań niekatolickich.

Następne opracowanie autorstwa M. Madeja, Zb. Paska zatytułowane *Współczesne orzecznictwo niemieckie wobec mniejszości muzułmańskiej* (s. 67-86) dotyczy współczesnych problemów mniejszości islamskiej w Niemczech. Autorzy po przedstawieniu struktury i organizacji mniejszości muzułmańskiej w Niemczech i omówieniu społecznych reakcji na tę mniejszość poddali szczegółowej analizie dwa wyroki sądowe dotyczące uboju rytualnego z 2002 roku i noszenia chusty islamskiej w szkole. Zdaniem Autorów rola orzecznictwa sądowego w sprawach z udziałem mniejszości muzułmańskiej ma niebagatelną doniosłość dla kształtowania się stosunków społecznych. Należy zgodzić się z końcowym wnioskiem, że sytuacja muzułmanów w Niemczech znajduje się pomiędzy akceptacją a islamofobią.

Opracowanie M. Kałczewiaka noszące tytuł *Izraelskie prawo małżeńskie. Wybrane zagadnienia* (s. 87-109) stanowi prezentację zarysu izraelskiego prawa małżeńskiego. Słusznie Autor zauważa już na samym początku, że prawo małżeńskie jest jedną z gałęzi prawa, w której dobrze uwidacznia się regulacja stosunków między państwem a religią w danym kraju. Autor rozpoczyna swoje rozważania od omówienia specyfiki izraelskiego systemu prawnego, a następnie prezentuje źródła izraelskiego prawa małżeńskiego. Większość miejsca poświęca jednak analizie przepisów dotyczących małżeństw hałachicznych (religijnych) oraz małżeństw mieszanych (międzyreligijnych), a także dotyczących sprawy uznawalności małżeństw cywilnych zawieranych za granicą. W podsumowaniu Autor zauważa, że izraelskie prawo wyznaniowe jest przedmiotem ustawicznej transformacji, w tym także prawo małżeńskie. Autor przewiduje, że małżeństwo religijne będzie tracić na znaczeniu, gdyż nie odzwierciedla obecnego zróżnicowania postaw Izraelczyków wobec religii.

Z kolei M. Wielec w swoim artykule pt. *Naruszenie zakazu dowodowego tajemnicy spowiedzi w prawie karnym (materialnym i proceduralnym)* (111-

123) porusza kwestie dotyczące dwóch obszarów normatywnych, tj. prawa państwowego i prawa kanonicznego. Słusznie zauważa już na samym początku, że korzenie tajemnicy spowiedzi są wyraźnie kanoniczne i wyprzedzają czasowo tożsame regulacje prawa państwowego. Następnie omawia tajemnicę spowiedzi i zakazy dowodowe w postępowaniu karnym oraz w przepisach procedury karnej, by przejść do sedna problemu, a mianowicie naruszenia zakazu dowodowego tajemnicy spowiedzi. W podsumowaniu Autor słusznie zauważa, że publiczne głoszenie wiadomości pochodzących ze spowiedzi wpisuje się w obrazę uczuć religijnych. Stwierdza też, że pomimo pewnej desynchronizacji pomiędzy prawem karnym państwowym a prawem kanonicznym, to jednak skutkiem naruszenia zakazu dowodowego tajemnicy spowiedzi na gruncie regulacji prawnoproceduralnych jest potrzeba dyskwalifikacji dowodu w ten sposób pozyskanego.

Wreszcie P. Borecki w swoim opracowaniu pt. *Dylematy likwidacji Funduszu Kościelnego i Komisji Regulacyjnych* (s. 125-144) dotyka aktualnego i trudnego problemu z dziedziny prawa wyznaniowego i obecnej polityki państwa polskiego w tej materii. Autor najpierw wskazuje na pozytywne aspekty propozycji rządu w sprawie likwidacji funduszu kościelnego i likwidacji komisji regulacyjnych, a następnie wykazuje niedostatki przedłożeń rządowych i ich potencjalne negatywne następstwa. Z kolei omawia ewentualną procedurę prawodawczą likwidacji funduszu i komisji. Nie można odmówić słuszności Autorowi, który w podsumowaniu formułuje swoje stanowisko w sposób następujący: „po wnikliwym rozważeniu propozycji rządowych oraz ich potencjalnych skutków nasuwa się dość paradoksalny, lecz realistyczny wniosek, iż być może najlepszym rozwiązaniem, zgodnym z zasadą mniejszego zła, byłoby utrzymanie *status quo*” (s. 144). Jak wiadomo jednak prace postępują w innym kierunku.

Powyższe, krótkie zasygnalizowanie treści artykułów ukazuje bogatą i ciekawą problematykę historycznych i współczesnych zagadnień z zakresu prawa wyznaniowego. Może warto zasugerować, aby w następnych tomach *Przeglądu* dołączyć informację przy nazwiskach Autorów, jaki ośrodek naukowy dany Autor reprezentuje lub z jakiego pochodzi.

Kolejnym działem recenzowanego dzieła to „Prawodawstwo”, w którym znajduje się kilka prezentacji najnowszego prawodawstwa wyznaniowego, autorstwa: P. Boreckiego, *Parlamentarne prawodawstwo wyznaniowe Rzeczypospolitej Polskiej z 2011 r.*; A. Czohara, *Rządowe prawodawstwo wy-*

znaniowe Rzeczypospolitej Polskiej z 2011 r.; P. Sobczyk, *Prawodawstwo wyznaniowe Unii Europejskiej w 2011 r.*; francuska *Ustawa z 15 marca 2004 r. dotycząca znaków religijnych w szkołach publicznych* oraz *Okólnik z 18 maja 2004 r. w sprawie wprowadzenia w życie ustawy z 15 marca 2004 r. dotyczącej znaków religijnych w szkołach publicznych* w tłumaczeniu M. Zawislaka, następnie krótkie opracowanie-propozycja *de lege ferenda* wraz z projektem ustawy autorstwa T. J. Zielińskiego w sprawie *rozszerzenia prawa procedowania wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa cywilnego na wspólnoty religijne wpisane do rejestru*. Treści publikowane w tym dziale są bardzo aktualne i wielce przydatne dla innych autorów.

W dziale „Orzecznictwo” znalazły się omówienia trzech wyroków polskich sądów: Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 2011 r., do którego głosem napisał B. Rakoczy; Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 25 listopada 2010 r.; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 11 stycznia 2012 r. Są to ciekawe analizy.

„Opinie prawne” to czwarty dział recenzowanej publikacji, w którym znalazły się opinie prawne trzech autorów: P. Boreckiego, *Uwagi w sprawie umowy z 6 kwietnia 2011 r. między Radą Ministrów a Polskim Autokefalicznym Kościołem Prawosławnym* oraz *Opinia prawna w sprawie zgodności projektu ustawy o finansowaniu prawosławnego seminarium duchownego z budżetu państwa z zasadą równouprawnienia związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1 Konstytucji RP)*. Autor większą część swojej opinii poświęcił opisowi sytuacji katolickiego szkolnictwa wyższego, które jego zdaniem jest uprzywilejowane przez państwo. Wykazał się znajomością struktur tegoż szkolnictwa, zwłaszcza Papieskich Wydziałów Teologicznych i Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie, podkreślając, że we władzach tych uczelni nie ma osób świeckich, a wśród kadry naukowej zdecydowanie przeważają duchowni. Zdaniem Autora państwo finansując te uczelnie łoży na przygotowanie kandydatów do stanu kapłańskiego. Ponadto wypowiada krzywdzącą opinię na temat WSP-P „Ignatianum” w Krakowie, że „Władze uczelni są w praktyce podporządkowane arbitralnym decyzjom władz Towarzystwa Jezusowego”(s. 239). Autor zapomina też, albo nie chce wiedzieć, że katolicy (stanowią większość obywateli), w tym duchowni płacą podatki na rzecz państwa, tak jak inni. W swoich uwagach lansuje niesłuszną opinię, że brak osób świeckich w zarządzie uczelni lub wśród wykładowców albo też kształcenie katolików jest czymś niestosownym. Inne opinie są autorstwa

J. Krajczyńskiego, *Opinia prawna dotycząca ważności weksli podpisanych przez Dyrektora Caritas Diecezji Płockiej* i D. Walencika, *Opinia prawna w sprawie przetwarzania danych osobowych przez związki wyznaniowe w Polsce*.

Ponadto w recenzowanej publikacji w dziale „Recenzje” znalazły się dwie recenzje autorstwa A. Balickiego i T. J. Zielińskiego, zaś w dziale „Sprawozdania” zostały zamieszczone cztery sprawozdania z odbytych konferencji w różnych ośrodkach naukowych w Polsce autorstwa J. Krzywkowskiej i A. Bitowt, dwie B. Pierona oraz M. Zawiślaka.

Jednym z ostatnich działów to „Kronika Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego”, w którym zamieszczono protokoły i uchwały z Walnych Zebrań PTPW z dnia 18 maja 2011 r. i 8 marca 2012 r., dokumentację bieżącej działalności PTPW, aktualną listę jego członków, a także krótkie sprawozdania z nadania stopni naukowych członkom PTPW na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz informację o nadaniu tytułu profesora ks. dr hab. Wiesławowi Wenzowi, prof. PWT we Wrocławiu wraz z krótkim jego biogramem naukowym i wykazem wybranych publikacji. Należy przyznać, że jest to pożyteczny dział, bowiem dowiadujemy się z niego o wielkiej żywotności Towarzystwa i szeroko zakrojonej jego działalności naukowej i organizacyjnej.

Publikację zamyka, sporządzona przez M. Zawiślaka, „Bibliografia polskiego prawa wyznaniowego”, która obejmuje wykaz monografii, prac zbiorowych, podręczników, artykułów publikowanych w pracach zbiorowych i w czasopiśmie, wreszcie wykaz recenzji prac naukowych oraz sprawozdań z konferencji i zjazdów. Jest to również bardzo pożyteczny dział, który informuje o działalności badawczej członków Towarzystwa, i nie tylko, w zakresie prawa wyznaniowego. Ponadto jest on bardzo przydatny dla innych badaczy w tym zakresie.

Podsumowując poczynione uwagi, należy stwierdzić, że czwarty tom „Przeglądu Prawa Wyznaniowego” jest wartościową publikacją, którą warto wziąć do ręki. Prezentuje ona, bowiem aktualny stan badań w zakresie prawa wyznaniowego i przyczynia się do ich rozwoju. Należy, więc pogratulować Autorom i Kolegium Redakcyjnemu „Przeglądu Prawa Wyznaniowego”, wydawanego pod patronatem Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego, a które zyskuje na polskim rynku wydawniczym coraz większą renomę.

ks. Józef Wroceński SCJ